

a více práno než dosud. Nežádalo a nežádá si žádných sanací ani podpor. Případ Fénixu není případem československého pojišťovatelství, to s ním má jen to společné, že se mu snažilo včas zabránit a že ho pomáhá nyní z vlastních prostředků řešit. Že se nepodařilo případu Fénixu zabránit, způsobily vlivy československému pojišťovatelství cizí a oportunismus i nekritičnost některých směrodatných činitelů. Pomáhá-li československé pojišťovatelství řešit případ Fénixu z vlastních prostředků, je to jeho další pomocí hospodářskému celku, jehož škoda z případu Fénixu by byla jinak mnohem větší. Československé pojišťovatelství se nevyhýbá státní a přísné kontrole, naopak ono muselo nedávno bojovati, aby tato kontrola byla zdokonalena. Československé pojišťovatelství však žádá, aby nebylo ve svém vývoji zdržováno zásahy do důsledků nepromyšlenými, aby stát, který má ve svých rukou školskou výchovu, pamatoval v učebných osnovách škol na správné poučení dorostu o účelu a potřebě pojišťování, aby byla odborně, moderně a se zřetelem k potřebám občanstva upravena právní stránka pojišťovacích smluv, poněvadž dosavadní zákon o smlouvě pojistné je nedostatečný, aby veřejné sociální pojišťování bylo upraveno tak, jak toho vyžaduje bezpečné a demokratické plnění jeho sociálních úkolů a nechtělo se budovati jako zbytečná konkurence těm oborům pojišťování, které v celém světě nejlépe prospívají na podkladě podnikání soukromého a aby československé pojišťovatelství bylo jako neobyčejně vážný činitel v národním hospodářství náležitě respektováno.

F e r d. K r e j č í.

JAKÉ JSOU REÁLNÉ MZDY V SOVĚTSKÉM SVAZU.

O rozvoji národního hospodářství v Sovětském svazu se objevují v evropském tisku často naprosto protichůdné názory; zvláště o tom, jak se změnila životní úroveň dělníků. Jedni tvrdí, že zde nastalo ohromné zlepšení životní úrovně dělnictva, druzí naopak dovozují, že životní úroveň dělnictva je velmi nízká a že se jen velmi málo zlepšila ve srovnání s poměry předválečnými. Ale obvykle se autoři omezují buď na neúplná data sovětského oficiálního tisku, nebo argumentují svými osobními dojmy, nabytými za pobytu v Sovětském svazu, nedávajíc si práce porovnávat, byť jen oficiální hospodářský materiál, uveřejňovaný v sovětském vládním tisku. Pravda, prostudování této látky není vůbec lehké, neboť to — nehledě ke speciálním znalostem — vyžaduje i neobyčejného úsilí při rozboru dat, roztroušených v různých publikacích, často si odporujících a tendenčních, dále pak i soukromého studia celého vývoje a chodu národního hospodářství v SSSR, který se děje ve zvláštních podmínkách, naprosto odlišných od podmínek evropských. Ale zároveň otázka změny reálné mzdy dělnictva v SSSR je významná nejen pro ty, kdož se zvláště zabývají studiem sovětského národního hospodářství, ale pro každého, kdo přemýšlí o současných národohospodářských otázkách vůbec.

V dalším provedeme rozbor dat, uveřejněných o této otázce v sovětském oficiálním tisku. Při tom podotýkáme, že používáme pouze materiálu, uveřejněného v sovětském hospodářském tisku.

V předválečném Rusku činila průměrná dělnická mzda v těžkém průmyslu v roce 1913 částku 291.5 rublu za rok a 24.3 rublu za měsíc. Průběhem světové války vzrostla nejen nominální, ale i reálná mzda. V roce 1916 činila střední nominální mzda 54 ruble za měsíc a index životních nákladů v tomto roce činil 203% ve

srovnání s rokem 1913, takže reálná mzda v roce 1913 činila 26.6 rublu za měsíc. V roce 1917 počala reálná mzda klesat v souvislosti s ostrým poklesem kupní síly rublu. Nominální mzda v roce 1917 činila 162.7 rublu za měsíc, ale index životních nákladů v tuto dobu vzrostl na 673% ve srovnání s rokem 1913. Proto reálná mzda činila pouze 24.1 rublu za měsíc, čili byla nižší než průměrná mzda v roce 1913.

Období t. z v. vojenského komunismu let 1917—21.

Po roce 1917 až do roku 1921, to jest v době provádění politiky tak řečeného vojenského komunismu, nastal v národním hospodářství bývalého Ruska proces rozvratu všech dřívějších forem národohospodářského života. Byla provedena naturalisace národohospodářského života v celém státě a degradace jak průmyslové, tak zemědělské výroby. Stačí poukázat, že podle oficiálních dat výroba těžkého průmyslu v roce 1920 činila pouze 12.8% výroby roku 1913; osevná plocha činila v roce 1922 pouze 77.7 mil. ha, proti 116.7 mil. ha v roce 1913; hodnota oběhu peněz činila v roce 1921 celkem 1.168.596.2 mil. rublů, proti 2.402.8 mil. rublů v roce 1913, ale index životních nákladů v roce 1921 dosáhl 16.800% v poměru k roku 1913 a reálná hodnota peněžního oběhu činila v roce 1921 pouze 69.6 mil. rublů, proti 2.402.8 mil. rublů v roce 1913; počet dělníků, zaměstnaných v těžkém průmyslu klesl s 3.178 tisíc osob v roce 1916 na 1.223 tisíc v roce 1920. Je proto pochopitelné, že tak ohromné zúžení výroby průmyslové i zemědělské, rozvrat peněžní soustavy a naturalisování směny musilo nevyhnutelně působit i na pokles životní úrovně všeho dělnictva. V tuto dobu životní úroveň dělnictva ve srovnání s poměry předválečnými velmi podstatně poklesla. Přesných statistických dat o výši dělnické mzdy v období 1918—21 není. V tomto údobí žili dělníci ne tak za nominální mzdu, jako na účet různých přidělů tovarů, vyráběných na určitém závodu, i na účet nejrůznějších nezákonností, pomocí nichž byly opatřovány materiál, suroviny i výrobky v určitém podniku a pod. Podle celkových dat akademika Strumilina činila průměrná měsíční reálná mzda dělníka v těžkém průmyslu v roce 1920—21 v penězích pouze 0.38 rublu a všechny ostatní naturální dávky měly hodnotu 5.80 rublu, nezákonné příjmy 1.7 rublu, takže všechno to, co dělník obdržel, se rovnalo reálné mzdě 7.95 rublu za měsíc, proti 24.3 rublu v roce 1913.*) Je jasné, že při tak nízké úrovni reálné mzdy dělníci chronicky trpěli podvýživou a často i vůbec hladověli. Sám Lenin na třetím sjezdu komunistické internacionály v řeči z 5. července 1921 konstatoval, že „diktatura proletariátu v Rusku znamenala takové oběti, takové strádání a nedostatek pro vládnoucí třídu, pro proletariát, jakých nikdy nepoznaly dějiny, a je pravděpodobné, že i v každém jiném státě věci se vyvinou právě tak... Výsledkem toho bylo ohromné napětí mezi sedláky a mezi dělnictvem pak rovněž vládla nespokojenost. Byli unaveni a vysíleni. Vždyť jsou také hranice lidských sil. Tři roky hladověli; nelze hladovět

*) S. Strumilin: Mzdy a výkonnost v ruském průmyslu za r. 1913 až 1922, Moskva 1923.

v průběhu čtyř nebo pěti let“.) Těmito slovy Lenin ukázal na výsledky předchozího údobí provádění politiky tak zvaného vojenského komunismu a objasňoval nezbytnost uplatnění nové hospodářské politiky tak zvaného NEPu.

Novaja ekonomičeskaja politika.

S uplatněním NEPu počal se postupně zotavovat hospodářský život státu, počala růst zemědělská výroba i výroba průmyslová a počala se postupně zvyšovat úroveň reálné mzdy. Tento vzrůst je patrný z těchto dat:

Rok	Prům. roční mzda rublů	Mzdový index	Reálná mzda (v reál. rubl.)
1913	291.6	100	291.6
1922/23	231.6	146	158.5
1923/24	422.4	195.7	215.8
1924/25	450.0	202.0	222.2
1925/26	571.0	218.5	261.3
1926/27	624.0	215.6	289.4
1928	703.0	217.3	323.4
1929	800.0	227.6	351.5

Předválečná ruská statistika uveřejňovala pouze čísla průměrné mzdy dělníků těžkého průmyslu. Sovětské prameny poslední leta uveřejňují pak pouze celkovou částku průměrné mzdy dělníků i úředníků dohromady. Ve výše uvedeném přehledu udává proto částka z roku 1913 průměrnou mzdu dělníků těžkého průmyslu, kdežto čísla za ostatní leta udávají průměrnou mzdu dělníků a úředníků, zaměstnaných v těžkém průmyslu. Bohužel, nezbyvá, než spokojit se s tímto nepřesným srovnáním, neboť není možno zjistit průměrnou mzdu jen u dělníků.

Období první pětiletky 1928—32.

Jak vidíme z výše uvedených čísel, byla průměrná reálná mzda dělníků a úředníků za celé údobí NEPu až do roku 1928 nižší než průměrná mzda dělníků v těžkém průmyslu v době předválečné. Pouze v roce 1928 a 1929 překročila předválečnou úroveň. Rok 1928 až 1929 je začátek první pětiletky, začátek provádění plánu industrialisace, údobí usilovného přibírání nových dělníků, extensivního růstu průmyslové výroby, údobí rychlého růstu nominální mzdy, růstu, který předhlonil vzestup cen. Je přirozené, že za toto první údobí pětiletky stoupla i reálná mzda a překročila předválečnou úroveň. Ale jak známo, v roce 1928, po prvé po uplatnění NEPu, se počaly pozorovati velké nesnáze v zásobování a už na podzim 1928 bylo zavedeno rozdělování chleba na lístky, a to v četných městech (Oděse, Mariupolu, Chersoně, Kijevě, Dněpropetrovsku) a na počátku roku 1929 podle rozhodnutí vlády bylo ve všech městech zavedeno normované vydávání chleba, krup, cukru, živočišných i rostlinných

*) N. Lenin: Sebrané spisy, sv. 18., č. I., str. 304, 310.

tuků, sledů, textilií, obuvi a obyčejného mýdla obyvatelstvu. Na podzim roku 1929 normován byl přiděl vajec, masa a brambor. Dělníci a úředníci byli rozděleni na několik skupin podle toho, v jak důležitém odvětví průmyslu pro uskutečnění pětiletého plánu byli zaměstnáni, a také podle toho, jak důležitá byla vykonávaná práce v jednotlivém podniku. Pro každou skupinu dělníků a úředníků byly ustanoveny určité normy plodin a zboží, které mohli dostávat v průběhu měsíce za normované ceny. Zákonitý soukromý trh byl likvidován a proto dělník i úředník mohl po zákonu disponovat pouze tím množstvím plodin a zboží, které mu náleželo podle norem jeho skupiny.

Počínajíc rokem 1929 a v průběhu celé pětiletky se životní úroveň dělníka i úředníka určovala ne pouze výší nominální mzdy, kterou dostával, ale podle toho, k jaké přináležel kategorii obyvatelstva, k té či oné oblasti výroby nebo k tomu či onomu povolání. Mnohdy málo kvalifikovaný dělník, ale pracující v důležitějším oboru průmyslové výroby, dostával větší množství plodin a zboží za měsíc, než vysoko kvalifikovaný dělník, pracující však v méně důležitém oboru výrobním. Mimo určené množství plodin a zboží pro každou kategorii si mohl dělník přikoupit ještě plodiny jen na n e z á k o n n é m soukromém trhu za neobyčejně vysoké ceny a počínajíc rokem 1930 mohl kupovati ještě za tak zv. volné (komerčeské) ceny ve zvláštních státních a družstevních obchodních podnicích. Od poloviny roku 1932 byl pak povolen tak zv. kolchozní obchod s vysokými volnými cenami. Tímto způsobem na konci první pětiletky ve vnitřním obchodě SSSR byly čtyři druhy zákonných prodejních cen za jedny a tytéž produkty denní potřeby: nízké normované ceny, za které se vydávaly plodiny na lístky v různém rozsahu a různým skupinám obyvatelstva; dále ceny privilegovaného zásobování (t. j. ceny vyšší než na lístky, ale nižší než „volné“) dosažitelného pouze omezenému kruhu spotřebitelů; pak ceny volné, za které bylo možno kupovati zásadně, byť ne vždy také ve skutečnosti, každé množství plodin a zboží ve státních a družstevních obchodech a nakonec ceny kolchozního trhu. Na příklad v srpnu 1932 v moskevské oblasti 1 kg másla prvního druhu stál: za normované ceny (na lístky) 4.66 rublu, za ceny privilegované 16 rublů, za obchodnické volné ceny 18 rublů a na kolchozních trzích 34.8 rublu. 1 kg hovězího masa stál na lístky 2.12 rublu, za volné ceny 6 rublů a na kolchozních trzích 9.60 rublu. 1 kg pšeničného chleba z mouky do 96% vymleté stál na lístky 17.5 kopějek, ale za obchodní ceny 4 rubly, atd.

Opakujeme, že dělník měl právo dostati za nízké ceny pouze určité nevelké množství plodin a z výrobků denní potřeby; ostatní množství si mohl koupiti pouze za vysoké ceny státních obchodů, nebo na kolchozních trzích. Ale pro rozsah potřeby průměrného dělníka a úředníka v průběhu první pětiletky určitý význam měly normy produktů, které on mohl obdržet za pevné ceny a výše těchto normovaných cen. V roce 1932 činil poměrný podíl volného obchodu v celkovém městském obchodu s potravinami pouze 4.9% a podíl kolchozního obchodu činil v celém drobném obchodu 15.6%.

Proto pro posouzení úrovně reálné mzdy dělníků na konci pětiletky, to jest v roce 1932, bylo by třeba znáti, kolik mohl průměrný dělník z předmětů denní potřeby koupiti za normované ceny a

kolik za vysoké ceny (volného obchodu a kolchozních trhů), a mít i index těchto cen ve srovnání s rokem 1913. Bohužel, dat o tom sovětský tisk neuveřejnil, právě tak jako v roce 1930 přestalo uveřejňování indexu životní míry a celkových cenových indexů. Byla zrušena i publikace cen některých jednotlivých produktů ve srovnání s řadou minulých let. Proto při pokusu toto vše sestavit v jakousi náhražku indexu je nutno omezit se pouze na nevelký počet produktů, jejichž ceny byly uveřejněny. Jestliže sestavíme soubor jednotlivých produktů a jejich cen v roce 1913 a dále normovaných a volných cen v roce 1932, pak obdržíme toto srovnání:

Cena za 1 kg v kopějkách	1913	1932 normované ceny	volné
pšeničná mouka	12.2	19.0	380.0
žitná mouka	7.3	14.0	320.0
proso první druh	9.8	30.0	90.0
pohankové kroupy	17.1	25.0	100.0
hovězí maso první druh	46.4	212.0	600.0
máslo	114.8	466.0	1800.0
pískový cukr	29.3	95.0	250.0
obyčejné mýdlo	36.6	300.0	720.0
úhrnem	273.5	1161.0	4260.0

Jeden a týž soubor zboží v roce 1913 stál 2 rubly 73.5 kopějky, ale v roce 1932 za normované ceny 11.61 rublu a za volné ceny 42.60 rublu. A tak normované ceny činily v roce 1932 424.5% a volné ceny 1.559.1% cen roku 1913. Průměrná nominální mzda dělníků a úředníků v roce 1932 činila 1.427 rublů. Kdybychom ji převedli na reálnou mzdu podle cen z roku 1913, používše námi uvedeného indexu osmi druhů zboží, pak bychom shledali, že při normovaných cenách reálná mzda v roce 1932 by se rovnala 336.1 rublu a při volných cenách pouze 91.6 rublu, kdežto v roce 1913 průměrná mzda činila 291.6 rublu. Takto, kdyby celou svou mzdu vydal průměrný dělník a úředník v roce 1932 za nákup výše uvedených osmi produktů, by při normovaných cenách mohl koupiti pouze o 15.3% více než v roce 1913, ale při koupi za volné ceny jeho reálná mzda by činila pouze 31.4% mzdy roku 1913.

Jak jsme výše uvedli, mohl dělník v průběhu první pětiletky za normované ceny obdržeti pouze omezené, pro každou kategorii pevně určené množství produktů; ostatní produkty mohl kupovati pouze za vysoké volné ceny anebo za ještě vyšší ceny kolchozních trhů. Při tom však u průmyslového zboží denní potřeby činil poměrný podíl volného obchodu u dvanácti druhů zboží denní potřeby (oděv, obuv a předměty domácí potřeby) v celém obchodním obratu roku 1932 pouze 37.5%, ale na příklad v obchodu bavlněnými tkaninami 64%, s vlněnými 77%, kožené obuvi 43.1% atd. Více než jedna třetina (37.5%) průmyslových tovarů denní potřeby v roce 1932 prodávala se za vysoké volné ceny, nejméně desetkrát převyšující ceny roku 1913.

Všechny tyto ukázky vedou k závěru, že reálná mzda průměrného dělníka a úředníka v roce 1932, to

jest v posledním roce první pětiletky, činila asi 10 až 20% méně než před válkou.

Jiný závěr není možný, provedeme-li rozbor oficielních dat o výrobě potravin a zboží denní potřeby za leta pětiletky.

	1913*)	1928	1929	1930	1931	1932
Počet obyv. v milionech	139.7	151.3	154.3	—	—	165.7
Počet dělníků a úředníků ve všech oborech nár. hospodářství v mil.	11.2	11.6	12.2	14.5	19.0	22.9
Celková hrubá sklizeň obilí v mil. q	816.0	733.2	717.4	835.4	694.8	698.7
Celková sklizeň cukrovky v mil. tun	109.0	101.4	62.5	140.2	120.5	65.6
Množství hověz. dobytka v mil. kusů**)	60.6	70.5	67.1	52.5	47.9	40.7
z toho krav	26.0	30.7	30.4	26.7	24.4	21.0
Počet ovcí a koz v mil. kusů	121.2	146.7	147.0	108.8	77.7	52.1
Počet vepřů v mil. kusů	20.9	26.0	20.4	13.6	14.4	11.6
Výroba bavlněných tkaniv v mil. metrů	2224.0	2704.0	2960.0	2351.0	2242.0	2417.0
Výroba vlněných látek v mil. metrů	89.0	86.8	106.6	114.5	107.9	88.7
Výroba cukru v tis. tun	1290.0	1282.0	823.0	1507.0	1486.0	826.8

Tato čísla názorně ukazují, že na jednoho obyvatele v době prvé pětiletky se vyrábělo potravin i průmyslového zboží denní potřeby méně nežli před válkou. Proto také bylo nutno zavést odstupňovaný lístkový systém při rozdělování plodin a zboží denní potřeby, neboť byl obecný nedostatek v jejich výrobě a sovětská vláda usilovala při tomto celkovém nedostatku zajistit především dělníky a úředníky důležitějších průmyslových oborů a národního hospodářství těmito produkty na účet ostatního obyvatelstva. Ale jak jsme viděli, i za trvání lístkového systému a diferencovaného systému cenového mohl si průměrný dělník a úředník v roce 1932 opatřiti za svou mzdu méně zboží denní potřeby než průměrný dělník těžkého průmyslu v roce 1913. Reálná mzda na konci první pětiletky byla menší než před válkou.

Období druhé pětiletky 1933—37.

Podívejme se nyní, jaké změny nastaly v reálné mzdě v průběhu druhé pětiletky. Nominální průměrná roční mzda dělníků a úředníků v celém národním hospodářství rostla takto: v roce 1932 1427 rublů, v roce 1933 1566 rublů,

*) Data za rok 1913 se vztahují na území SSSR., nikoli na území předválečného Ruska.

**) Data se vztahují na rok 1916, nikoli na rok 1913. V roce 1916 bylo totiž provedeno sčítání zvířectva.

v roce 1934 1858 rublů, v roce 1935 2269 rublů, v roce 1936 2776 rublů a v roce 1937 měla dosáhnout 2976 rublů. Jak vidíme, nominální mzda za leta první pětiletky soustavně rostla rok od roku.

Ale jak se vyvíjely ceny na domácím trhu za tato leta? Viděli jsme výše, že v roce 1932 byly tři základní druhy cen za jedny a tytéž výrobky, nízké ceny normovaného obchodu, vysoké ceny volného obchodu a ještě vyšší ceny kolchozního trhu. V nynější době je po zrušení lístkového systému v roce 1935 volný prodej plodin a zboží ve státních a kooperativních magazínech za jednotné ceny. Jak byl proveden tento přechod ke svobodnému obchodu, bez lístků a za jednotné ceny? Ve vnitřním obchodu nastaly četné proměny. Ceny v normovaném obchodu byly soustavně zvyšovány. Na příklad 1 kg žitné mouky v normovaném obchodě v roce 1932 stál 14 kopějek, v roce 1933 již 27 kopějek, v roce 1934 pak 60 kopějek a při zrušení lístkového systému bylo v roce 1935 stanoveno, že 1 kg žitné mouky se bude prodávat za 1.35 až 3.50 rublu, podle toho, o jakou šlo oblast. Nebo na příklad 1 kg žitného chleba v normovaném obchodě v roce 1932 se prodával za 12.5 kopějek, v roce 1934 již za 50 kopějek a při zrušení lístků v roce 1935 byla cena 1 kg žitného chleba stanovena ve výši na 0.85—1.50 rublu, opět podle oblasti. Na druhé straně pokračoval proces snižování cen ve státním a družstevním obchodě, na příklad též 1 kg žitného chleba ve volném obchodu v roce 1932 se prodával za 2.50 rublu, ale v roce 1934 už jen za 1.50 rublu.

V každém roce se takto sbližovaly „nízké“ ceny normovaného obchodu s „vysokými“ cenami volného státního a družstevního obchodu. Kromě toho se každý rok prodávalo větší množství plodin a zboží denní potřeby za volné ceny a stále méně za normované ceny. Poměrný podíl volného obchodu v městském detailním obchodu z celého obrátu státního a družstevního obchodu s potravinami činil v roce 1931 1.9%, v roce 1932 4.9%, v roce 1934 7.1%. Podíl dvanácti plánovaných průmyslových výrobků denní potřeby činil v tomto obchodu v roce 1931 19%, ale v roce 1932 již 37.5% a v roce 1934 pak 57.8%. Zvýšení obrátu volného obchodu při současném snížení jeho cen mělo vliv na vysoké ceny kolchozního trhu a tyto ceny také vytrvale klesaly, přibližující se úrovni cen ostatního volného obchodu.

Takto za leta druhé pětiletky proběhly tři procesy v dynamice cen a v pohybu vnitřního obrátu zboží: 1. proces růstu cen normovaného obchodu a zmenšování množství plodin a zboží denní potřeby, vydávaných za normované ceny, na lístky; 2. pak proces pozvolného snižování velmi vysokých volných cen při současném rozšiřování prodeje zboží za tyto ceny a 3. proces snižování cen na kolchozních trzích. V důsledku těchto proměn k roku 1935 — k roku likvidace lístkového systému v zásobování obyvatelstva — byl rozpor mezi třemi základními druhy cen poněkud zmírněn, a ceny „volného“ státního a družstevního obchodu s potravinami v roce 1935 byly stanoveny výše než normované ceny téhož údobí, poněkud níže než ceny volné a níže než ceny kolchozních trhů; na příklad 1 kg pšeničného chleba v moskevské oblasti na konci roku 1934 v normovaném obchodu stál 60

kopějek, ve státním volném obchodě 1.10 rublu, na kolchozních trzích 1.50 rublu a v roce 1935, po likvidaci lístkového systému, stanovena byla cena ve volném prodeji ve státním a kooperativním obchodu na 1 rubl, atd.

V ý š e r e á l n é m z d y v S S S R. r o k u 1937.

Bylo nutno vylicít tyto proměny ve vývoji cen a v dynamice obratu se zbožím na vnitřním trhu, neboť bez tohoto vylicení nelze porozumět změnám, které se staly v reálné mzdě dělníků a úředníků v letech druhé pětiletky. Nominální mzda rostla, ale zároveň stoupala cena toho přídělu, na který průměrný dělník měl nárok. Zároveň stále více a více byl dělník nucen přikupovat plodiny a tovary denní potřeby za vysoké volné ceny. Se zrušením lístkového systému byl nucen přejít na nákupy potravin a zboží denní potřeby za jednotné vysoké ceny „volného“ státního obchodu. Proto pro posouzení změn nastalých v reálné mzdě nutno srovnat tyto změny cen základních produktů výživy a zboží denní potřeby. Bohužel i v letech druhé pětiletky sovětský hospodářský tisk neuveřejnil žádných indexů cen, ani neuveřejnil dat o pohybu reálné mzdy. Sestavíme-li stejnou náhražku indexu cen, jakou jsme sestavili pro prvou pětiletku, obdržíme tento index základních potravin (v rublech):

Cena za 1 kg	Ceny státního normovaného obchodu r. 1932*)	Ceny státního volného obchodu r. 1937**)
Žitný chléb	0.125	0.85
Pšeničný chléb	0.175	1.00
Pšeničná mouka	0.19	2.90
Pohankové kroupy	0.25	2.50
Hovězí maso	2.12	7.60
Máslo	4.66	16.50
Pískový cukr	0.95	4.00
Cena všech sedmi výrobků	8.47	35.35

Jak vidíme, činil v r. 1937 index cen základních výrobků potravinových ve státním volném obchodě 417.4% v poměru k normovaným cenám roku 1932. Použijeme-li tohoto indexu potravin jako náhražku indexu životních nákladů, obdržíme tato čísla o výši mzdy v roce 1932 a 1937:

V roce 1932 činila průměrná roční mzda dělníků a úředníků 1.427 rublů, v r. 1937 2.976 rublů; index potravin v roce 1937 činil 417.4% cen r. 1932. Podle toho dosahovala mzda v roce 1937 v potravinových rublech z r. 1932 pouze 712.9 rublu, neboli pouze 49.9% mzdy v r. 1932. Jestliže průměrný dělník a úředník v r. 1932 vydal svou celou mzdu na koupi výše uvedených sedmi druhů potravin za normované ceny, a v roce 1937 za ceny volného státního obchodu, pak si mohl v r. 1937 koupit pouze polovinu (49.9%) toho množství,

*) „Spravočnik rozničnych cen i nacenok po moskovskoj oblasti“ pod red. I. M. Ščegolěva.

**) „Lehkaja industrija“ 9. V. 1937.

jaké si mohl opatřiti v r. 1932. Připomínku nutno zde učinit v tom směru, že v r. 1932 neměl dělník skutečné možnosti vydat celou svou mzdu na koupi zboží za normované ceny, neboť měl právo opatřit si pouze omezené množství plodin a zboží denní potřeby na listy; ostatní výrobky byl nucen kupovat za neobyčejně vysoké ceny státního volného a kolchozního obchodu. Ale i potom zůstane nezvratnou skutečností, že průměrná nominální mzda za leta druhé pětiletky stoupla méně, než stoupily ceny plodin a zboží denní potřeby, a že tedy průměrná reálná mzda nestoupla, nýbrž naopak poklesla.

Podle nařízení rady lidových komisařů z 2. listopadu 1937 nejnížší hranice mzdy stanovena byla na 115 rublů za měsíc*). Úřední ceny výrobků jsme výše uvedli. Nyní sestavíme potravinový rozpočet nízko placeného dělníka; kolik totiž může koupit za 115 rublů. Vezmeme takovýto měsíční potravinový rozpočet: 15 kg žitného chleba po 0.85 rublu za 1 kg, což činí 12.75 rublu, 5 kg krup po 2.50 rublu, což je 12.50 rublu, 3 kg masa po 7.60 rublu, což činí 22.50 rublu, 2 kg salámu po 11 rublech, t. j. 22 rublů, 2 kusy mýdla po 1.55 rublu, t. j. 3.10 rublu, dva balíčky tabáku po 0.50 rublu, t. j. 1 rubl, celkem 115.15 rublu. Kdyby nízko placený dělník vydal celý svůj měsíční plat na koupi výše uvedených výrobků, mohl by si opatřiti pouze toto nevelké množství potravin, ale zůstávají ještě neuhrazeny náklady na obuv, oděv, byt a na kulturní potřeby. Dodáme-li k tomu, že ceny průmyslových výrobků denní potřeby jsou také velmi vysoké, neboť na př. pánské ponožky nejnížší jakosti ve velkoobchodě stojí 3.50 rublu pár, lepší jakosti 4.80 rublu, mužská košile stojí 18—38 rublů, bavlněné rukavice 28—48 rublů, mužské galoše 12.50—20 rublů, kožené boty 65—135 rublů,**) pak je jasné vidět, že reálný rozpočet průměrného dělníka, který dostával v r. 1937 průměrnou mzdu 231 rubl za měsíc, je velmi nízký.

A dále: jestli sestavíme souhrn jednotlivých výrobků podle cen r. 1913 a cen r. 1937, zjistíme, že v r. 1913 těchže šest výrobků stálo 2.50 rublu, ale v r. 1937 35.82 rublu (viz výše ceny). Podle toho potravinové ceny v r. 1937 činí 1.399.2% cen r. 1913, t. j. jsou téměř 14krát vyšší než ceny před válkou.

Použijeme-li tohoto indexu potravin jako náhražky výdajového indexu životních nákladů, pak je možno přibližně uvést výši reálné mzdy v r. 1937 ve srovnání s r. 1913. Průměrná roční mzda v r. 1913 činila 291.6 rublů, v r. 1937 pak 2.976 rublů, potravinový index v r. 1937 činil 1.399.2% k r. 1913, takže průměrná mzda v potravinových rublech r. 1913 činila 212.6 rublů, čili 72.8% předválečné průměrné roční mzdy.

Vydal-li průměrný dělník r. 1937 celou svou mzdu na koupi potravin, pak by mohl koupiti pouze něco více než dvě třetiny (72.8%) toho množství, které mohl koupiti průměrný dělník za svou mzdu r. 1913. Zajisté je tento náš výpočet pouze přibližný, ježto nelze ztotožniti námi vypočtený jednoduchý index z nevelkého počtu potravin se složitým váženým výdajovým indexem životních nákladů (v r. 1925

*) „Trud“ z 2. února 1937.

**) Podle „Odputknyje i roznicyje ceny i torgovyje nakidki na promto-vary“, Leningrad—Moskva 1936.

až 1929 index životních nákladů byl vypočítán na základě cen 33 druhů zboží, ale pak jeho uveřejňování přestalo), ale v poměru základních potravin a zboží denní potřeby přibližně správně vyjadřuje vztah kupní síly průměrné mzdy let 1937 a 1913.

Tento vztah se potvrzuje i daty o výrobě základních plodin a zboží denní potřeby za leta druhé pětiletky:

Počet dělníků a úředníků v celém národním hospodářství (v milionech)	1913	1933	1934	1935	1936
	11.2	22.3	23.7	24.8	25.8
Celková hrubá sklizeň obilí (v mil. q*) nominální	—	898.0	894.0	901.0	770.0
reálná	816.0	808.0	805.0	828.0	693.0
Počet zvířectva (v mil. kusů)	60.6	38.4	42.4	49.3	56.5
z toho krav	26.0	19.6	19.5	20.1	22.1
ovcí a koz	121.2	50.2	51.9	61.1	73.3
veprů	20.9	12.1	17.4	22.5	30.4
Výroba bavln. látek (v mil. m)	2224.0	2393.0	—	—	2700.0
vlněných látek (v mil. m)	89.0	83.7	73.7	79.9	97.5
Výroba cukru (v tis. tun)	1290.0	995.3	1403.5	2000.0	2100.0

Poslední oficielní čísla počtu obyvatelstva byla uveřejněna k 1. lednu 1933 (165,7 mil.). Při normálním ročním přírůstku podle předcházejících let musilo by být obyvatelstva r. 1936 kol 175 milionů hlav,**) proti 139.7 mil. v r. 1913 na témže území. Jak vidíme, obyvatelstva přibýlo 25%, počet dělníků a úředníků se zvýšil $2\frac{1}{3}$ krát, výroba obilí zůstala na úrovni r. 1913. Ovšem vývoz obilí ze SSSR. je menší než z předválečného Ruska, ale tento rozdíl nemůže podstatně změnit poměr mezi výrobou obilí a množstvím obyvatelstva, jak byl v r. 1937 k r. 1913. Výroba masa a živočišných výrobků se zmenšila ve srovnání s předválečným údobím. Je jasné, že při takovém rozdílu mezi počtem obyvatelstva, t. j. počtem spotřebitelů, a výrobou zemědělských výrobků, spotřeba na hlavu obyvatele musila klesnouti. V době lístkového systému r. 1929—1935 se spotřeba obyvatelstva regulovala ne tak nominální mzdou, jako rozdělením obyvatelstva na skupiny, zásobované podle různých norem na lístky a prostřednictvím nucených dodávek zemědělských plodin na pevné nízké ceny. Nyní, po zrušení lístkového systému, reálné výdaje dělníka a úředníka vůbec závisí na jeho nominální mzdě a na cenách za potřebné plodiny a zboží. Kdyby v r. 1937 průměrná reálná mzda dělníka odpovídala průměrné reálné mzdě předválečného dělníka, tu by dělník projevil více než dvakrát větší poptávku (množství dělníků a úředníků v r. 1936 činilo 237.6% počtu z r. 1913) po výrobcích denní potřeby. Ale při naprosto menší výrobě základních plodin výživy při poměrně za vzrůstem obyvatelstva zůstávající výrobě průmyslových výrobků denní potřeby je výsledkem pronikavé zkrácení spotřeby všeho zemědělského obyvatelstva ve státě. Ale je zřejmé, že nelze nastalé opožďování se výroby výrobků výživy a zboží denní

*) Od roku 1933 se počala celková hrubá sklizeň chlebového obilí uvádět podle stavu na poli a ne podle sklizně, jak se uváděla dříve. Činíme opravu na ztrátu zrna při sklizni ve výši 10%.

**) Podle druhého pětiletého plánu se předpokládalo, že koncem r. 1937 počet obyvatelstva SSSR. dosáhne 180,7 mil. osob.

potřeby za vzrůstem obyvatelstva přesunout úplně na zemědělské obyvatelstvo. Důsledky nedostatečné výroby v poměru k předválečné úrovni musily být při nynějším volném prodeji přeneseny i na dělníky. Naproti tomu nutnost dát podnět ke zvýšení výrobnosti práce vedla sovětskou vládu v nynější době k tomu, aby znatelně diferencovala mzdu, aby tak dala dělníkům a úředníkům s vysokou mzdou možnost zvýšit svoji životní úroveň na míru předválečnou. Uskutečnit to při daných nízkých zásobovacích zdrojích země a při vzrostlém počtu spotřebitelů bylo možno jen za podmínky snížení průměrné reálné mzdy ostatní masy dělníků a úředníků.

Z á v ě r.

Celá námi prozkoumaná látka vede k závěru, že za leta dvou pětiletok — nehledíc na některá zlepšení, která se dostavila od r. 1935 — nejen že se reálná mzda dělníků a úředníků SSSR nezvýšila a že tedy nenastalo zlepšení životní míry průměrného dělníka, ale naopak průměrná reálná mzda dělníků a úředníků v nynější době je nižší, než byla před válkou, a nižší, než byla v posledních letech NEPU. Příčina tohoto nepříznivého výsledku je ve zvláštním rázu rozvoje průmyslové a zemědělské výroby a v organizaci státního finančního systému za leta uplynulých dvou pětiletok. Tyto otázky bude třeba vysvětlit zvláště.

A. M. B a j k o v.

Přehled konjunktury

Konjunkturní situace na počátku roku 1938.

Světová hospodářská situace se na počátku letošního roku nezlepšila, nýbrž spíše zhoršila. Politické napětí mezinárodní značně zesílilo a nabylo vážné povahy. Tím se stala i mezinárodní situace hospodářská krajně nejistou. Jelikož však politická krise nemá přímé příčiny hospodářské a politické napětí jen zhoršuje předpoklady světového hospodářského rozvoje, musí se konečně najít někdo, kdo ukončí nynější stav politického zneklidnění. Lze takovýto obrat očekávat od změny ve vládě V. Britanie? Bude-li tomu tak, potom i věcné známky by nasvědčovaly tomu, že nejnižšího bodu nynější krátkodobé konjunkturní vlny bylo dosaženo již v lednu a únoru a od jarních měsíců bychom se mohli nadíti opětného vzestupu, nedostaví-li se nové politické poruchy.

Na bursách se jevila v lednu snaha o zotavení se od snížené hladiny z loňského listopadu a prosince. Ale koncem ledna a v první polovině února tyto snahy ztroskotaly. Teprve koncem února vyšly z Ameriky nové, zatím nasmělé podněty ke zlepšení, které však neměly dlouhého trvání.

Světové ceny surovin kolísaly dále na snížené hladině, která loni v prosinci odpovídala jen 48% úrovně z roku 1929. Až do poloviny února pokračující pokles průmyslově vyráběných surovin zatím také nenasvědčoval zlepšení světové konjunktury.

Výroba zaznamenává v Americe zlepšení jen v železářství a tu jde o krytí běžné potřeby. Celkový index výrobní zůstává na snížené úrovni. Po-